

FEJZULAH HADŽIBAJRIĆ

TESAVVUFsko-TARIKATSKA POEMA ABDULLAHA BOŠNJAKA

Abdullah Bošnjak dao je na završetku svog Komentara Fususulhikema od Šejhi-Ekbera Ibn Arebije sažet dodatak (Tezjil) i izrekao podužu poemu (Kasidu)¹⁾.

U tom dodatku sadržana je progresivna ideja o potrebi pisanja i prenošenja duhovnog blaga na narodnom jeziku, poduprta uvjerenjem da i evlije tumače Kur'an na narodnim jezicima, štoviše, da je vjerovjesnik Muhamed prenosio riječi prethodnih Božjih poslanika na svom (arapskom) jeziku te da je naredio Šejhi-Ekberu da napiše Fusus i iznese ga pristupačno narodu u čemu je implicirana zapovijest da se Fusus širi na narodnom jeziku.

Stvar je utoliko značajnija ako se zna da se u vrijeme kada je Bošnjak živio (umro 1644.) nije pisalo na našem maternjem jeziku nego su sinovi rođeni na tlu današnje Jugoslavije pisali jezikom na kome su stjecali obrazovanje: latinskom, grčkom, arapskom, staroslavenskom i turskom, što se održalo do naših dana s obzirom na doktorske disertacije koje se još uvijek pišu na jeziku Katedri na kojima se brane, npr. engleski, francuski, ruski i sl.

Što se tiče Kaside (poeme), kako se naziva pjesma po jednom od 16 metrova s rimom na kraju stiha, Bošnjak je spjevao u metru Hezedž, s rimom na slovo "i" a broji 105 stihova (210 distih-bejtova) i izrečena je u pohvalu Fususa, u obranu Šejhi-Ekbera, o stupnjevima duhovnog uzdizanja koje vodi spoznaji Boga.

Budući da njeno razumijevanje pretpostavlja stanovito tesavvufsko-tarikatsko predznanje i za osobe koje znaju turski jezik, neophodno je ukazati bar na neke karakteristike tog znanja. U Bošnjakovu kasidu vrlo vješto su utkane vrlinske odlike, darovane Božjim poslanicima, iskazane u jednoj riječi (mozaičke mudrosti) i to terminima koje je teško doslovno prevesti. Stoga je u cilju boljeg razumijevanja prijevoda kaside neophodno upozoriti na Men-aref dersi i Sejri suluk, literarna objašnjenja:

¹⁾ Kairo, El-Amire, 1873-4.

Men—aref dersi (predavanje o spoznaji) odnosi se na poznato tesavvufsko načelo, hadis ranijih peygambera, koje glasi: Men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu, što znači, — Ko je spoznao svoju dušu (sebe), spoznao je i svoga Gospodara (Boga). Doživljavanje i proživljavanje tih spoznaja, te užitak koji se u tome osjeća, odvijaju se kroz proces Sedam mekama (boravišta), odnosno Sedam faza (Atvar), kroz koje prolazi duša na putu (tarik) spoznaje Boga (marifetullah) i približavanja Bogu (tekarrub ilallah). Kroz spoznaju, duša se približava i zaljubljeno primiće sve bliže i bliže Bogu.

Ruh — duh, Nefs — duša, Kalb — srce i Akl — intelekt, su subjekti u spoznaji Boga, unutrašnji lik čovjeka, oni su naše JA. I koliko spoznaš svoje JA toliko si spoznao i Gospodara Boga.

Duh i Duša nije posve isto. Duh je bit u čovjeku, a duša je pojava biti pred umnom spoznajom. Fizički nevidljive spoznaje idu preko srca i duhovnih organa srca, a fizički vidljive spoznaje mogu se ostvariti i preko osjetila. U obadva slučaja prisutan je i Akl (intelekt, razum, svijest).

Za Sedam mekama, odnosno faza, postoje imena, s razlikama u značenju, kao što su npr. duh i duša. Mekamati—seb'a je ranija tabela mekama, a Atvārī seb'a je kasnija tabela faza.

Mekamati seb'a	Atvari seb'a
1. Tevhid—ul—ef'al	Nefsi emmare,
2. Tevhid—us—sifat	Nefsi levvame,
3. Tevhid—uz—Zat	Nefsi mulhime,
4. El—Džem'u	Nefsi mutmeinne,
5. Hadretul—Džem'i	Nefsi radije,
6. Džem'—ul—Džem'i	Nefsi merdije,
7. Ehadijet—ul—Džem'i	Nefsi safije

Arapsko jezično značenje prednjih imena prešlo je u perzijski i turski jezik kao arebizmi, pa se i ne prevodi, ali je u konstrukciji rečenice prilagođeno pravilima perzijskog jezika (Izafet) što su primili i Turci. U prvoj tabeli, u tri prva mekama, zajednička je riječ "Tevhid", a u posljednja četiri mekama, zajednička je riječ "Džem'". U drugoj tabeli riječ "Nefs" vidimo u svih sedam mekama.

Tevhid, džem' (at) i nefis su turcizmi u srpskohrvatskom jeziku.

Nazive mekama (faza) nećemo prevoditi, nego ih kazati, na kratak način, opisno.

1. nestajanje tvoga djelovanja u Božjem djelu,
2. nestajanje tvojih atributa u Božjim atributima,
3. nestajanje tvog bića (ličnosti) u Božjem Biću,
4. vidjeti (naći) postojanje Boga prije nego sebe,
5. vidjeti postojanje sebe pa onda Boga,
6. vidjeti postojanje i Boga i sebe zajedno,
7. vidjeti postojanje Boga iza nestanka sebe.

Prva tri mekama predstavljaju Fena—fillah, a posljednja četiri znače Beka—billah. Prvi se temelje na 19. ajetu 96. kur'anske sure, čija posljednja riječ glasi "VAKTERIB", što znači, "I približi se (Bogu)". Posljednja četiri mekama temelje se

na 8. i 9. ajetu 53. sure koji glase: "Summe dena, fe-tedella, fe kane kabe kavsejni, ev edna", što znači: "A onda se približio (4), i spustio (5), pa je bio kolik dva luka (blizu kao dvije očne trepavice (6), ili još bliže (7)).

Prijelaz iz mekama u mekam nije po školskoj naobrazbi ili stažu u tarikatu, nego po stečenoj spoznaji o Bogu, o blizini Bogu, o milosti Božjoj i ljubavi, u krugovima: šeriat, tarikat, hakikat, marifet.

U četvrtom mekamu završava se period približavanja Bogu, to je Devri-akrebijet. Četiri mekama približavanja zovu se i ovim imenima: Kurbi-feraid (Obavezno približavanje), Meratib fiš-šuhud (Basamaci osvjedočenja) i Dženani-Erbe'a (Četiri srca).

Četvrti mekam u tarikatu je kao sedžda u namazu, jer kad se izvrši sedžda, završen je jedan rekat namaza, pa se stupa na drugi rekat. Kad se u tarikatu završi približavanje, onda nastupa usavršavanje: Devri-ekmelijet, ili Kurbi-Nevalif (Neobavezno približavanje).

Za prelaz u peti mekam treba šejh, zbog džezbe koja neupućene ljude može i zavesti. Kad srce postane čisto za prijem duhovnih spoznaja, ono postaje kao magnetizirano od privlačenja Bogu. Džezba može biti otvorena i zatvorena. Ačik Džezbe, (otvorena džezba) je poželjnija. Preko džezbe se preživljava kur'anski ajet: Ve ma remejte iz remejte velakinnallahe rema, upućen Muhamedu A.S. povodom Hidžreta u Medinu.

Na šestom mekamu postiže se osposobljenje za iršad (muršid) i zadatak službe šejha. Šejh je vodič i učitelj u tarikatu. Sedmi mekam je dar od Boga odabranim robovima i istinsko nasljedstvo starješinstva u vjeri. Samo osobe koje su u volji Muhammedu postignu kao dar ovaj mekam. To su stvarni nasljednici pejgambera u pitanjima vjere i vjerskih istina.

Menaref dersi je kao more, a čovjekova riječ ili pero su kao iglene ušice. I koliko može zahvatiti morske vode ušica od igle, toliko i čovjek može kazati ili napisati o moru znanja i spoznaja o Bogu. Na ovom putu, učitelj je ljubav a škola je šutnja. Poljubi u ruku učitelja ljubavi i budi nijem, ali se trudi da naučiš i da se odgojiš. Ne dopusti da vrijeme trošiš u beskorisnom.

U razrađivanju teme o spoznaji sebe i Boga služe nam za primjere: Sunce i dan, duša i tijelo, usijano željezo i peč od željeza, more i morski valovi, jedan i nula (1-0) i slično.

Znati, naći i biti (bilmek, gormek i olmak) predstavlja putanju tarikata koju objašnjava šejh.

(Iz poeme "Tuhfa" od Šejh-Selim-Sami-efendije. Rukopis na čuvanju kod Šejh-Hadži-Hafiz-Fahri efendije Ilyaza u Đakovici).

Uvjeti za šejha i znakovi šejha

Kod izbora šejha treba paziti na ove uvjete:

1. da poznaje vjeru,
2. da je spoznao Uzvišenog Boga,
3. da poznaje metodiku duhovnog uzgajanja (iršad) i
4. da je ovlašten od svog šejha na iršad.

Znakovi po kojima se poznaje šejh koji slijedi Pejgambera jesu:

— da osjetiš zadovoljstvo i mir kad s njim razgovaraš,

- da mu je razgovor o spoznaji Boga i dobrim djelima (hajr) i
 - da jedno govori i pred tobom i za tobom.
- (Iz knjige "Istine o tesavvufu" od Šejh—Abdul—Kadir—efendije—Isa. Haleb (Sirija) 1964).

b. SEYRI—SULUK

Seyr—putovanje, sefer—pohod i suluk—ponašanje slova kao tesavvufsko—tari-katski termini na putu približavanja Bogu i spoznaji Boga. Svaki ovaj termin ima svoju nijansu razlike u značenju, a onda prirodno i u tumačenju. U teoriji tesavvufa to je grupa (bab) pod imenom "Slova i riječi".

Termin Seyri suluk je sintagma riječi Seyr i Suluk (Seyrisuluk) i slovi danas kao najadekvatniji naziv za tasavvufsko—tarikatske pojmove približavanja Bogu (Tekarrub ilallah) i spoznaja Boga (Marifetullah).

Sejrisuluk ima četiri stupnja ili dionice puta, i to:

1. Seyr ilallah — put do (spoznaje) Boga,
2. Seyr fillah — put u (spoznaji) Boga,
3. Seyr meallah — put sa (spoznajom) Boga i
4. Seyr anillah — put od (spoznaje) Boga.

— *Seyr ilallah.* Čovjek kao da se budi iz sna utonulosti i neznanja, te želi i traži da se približi Bogu i da spozna Boga. On počinje u srcu osjećati ljubav prema Bogu i spoznaje da je on samo sitni atom u odnosu na postojanje Apsolutnog Gospodara Stvoritelja Boga, dž. š. Čovjekovo postojanje se utapa i nestaje ga u Božjem postojanju. To je individualno nestajanje u Apsolutnom postojanju.

— *Seyr fillah.* Kroz to utapanje i nestajanje srce postaje čisto i čovjek odbacuje negativna svojstva, a kiti se samo lijepim svojstvima i postaje stvarno dobar. Pod djelovanjem lijepih Božjih imena čovjek posmatra svijet i prosuđuje, ulazi u kosmos s većim spoznajama o Bogu i osjeća se bliže Bogu.

— *Seyr meallah.* U svemu što ga okružuje čovjek zapaža i osjeća prisutnost Boga i Jedinstvo Božje. U srcu osjeća nit koja ga povezuje s Bogom, utapa se i nestaje u vječnom postojanju Boga, svjesno i zadovoljno.

— *Seyr anillah.* Kad je čovjek spoznao Boga i kroz tu spoznaju približio se Bogu, on sad i u Mnoštvu vidi Jedinstvo. Postao je podoban i sposoban, usavršen je da djeluje među ljudima kao muršid (vodič) i ukazuje im pravi put. Srce je toliko čisto da služi kao ogledalo na kojem se pokazuju refleksi i odbljesci slika iz duhovnog života. To je ujedno i manifestacija blizine Bogu.

(Osmanli Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. Mehmed Zeki Pakalın. İstanbul 1955. Maarif Basımevi).

U sejrisuluku arapske rečenice: ila, fi, mea i an, po svojoj upotrebi pred imenom Allah, obuhvataju sve mekame (faze) iz Men—aref darsa.

*Iz "Identiteta Bića", "Dahovi Milostivog" pustiše jedan dašak,
"More Slavija", izbaci na obalu jedan dragulj znanja.*

*Divan li je Ocean čija dubina nema dna,
Divno li je more "On je Istina" bez početka i kraja.
Iz rose morskih talasa sve dobi svoj dar,
Kad valovi Oceana zapljusnuše morskou obalu.
Ako te vuče želja za "Jedinstvom" iz "Mnoštva",
poslušaj, da ti kažem stazu toga puta.
Radi predočenja, "Skrivene Riznice", kad Bog otvori kapiju,
On prvo stvori svijet, a poslije toga čovjeka.
Od ljudskog roda odabra poslanike – Pejgambere,
i svakom napose pokloni naročiti dar.*

*Dar svakog pejgambera je iz Muhammedova duha,
ali drugačiji nazivi tih darova iziskuju i drugačije pravce.*

*Posljednji veliki evlija, Anka ptica zapada, Šejhi Ekber,
svjetlo žarkog sunca, Istina sa Istoka.*

*Donese u Fususu mudre izreke užitaka, darova pejgamberima,
koji iz Ahmedova (Muhammedova) izvora uzimaju vodu (bitak, postanak).*

*Pojedini pejgambери predstavljaju snage iz Muhammedova duhovnog lika,
slično, kao što čovječje tijelo okuplja ljudske tjelesne snage.*

*Ta svaka duhovna snaga predstavlja jednu savršenost,
a te sve savršenosti potječu iz "Skupa jedinica" (Džem'i–Ferdani).*

*Svi pejgambери su pojedine pojave savršenstva iz "Skupa Bića",
oni su poput stepenica koje su povezane u "Skupu razlika"
(Džem'i–Furkani).*

*Za savršenstva "Skupa Bića" potpuni model je Muhammed,
njegov značaj je, dakle, pokazivanje stupnjeva tih savršenstava.*

*Muhammedova duša okuplja duše svih pejgambера,
On je osnovni početak i kamen temeljac postojanja.*

*"Skup skupova" i "Stupanj od dva luka" je taj lik,
te uvjet i dio visokih pejgamberskih užitaka.*

*Sa savršenostima pejgambера treba i sebe usavršavati,
pa da iz Muhammedova skupa uspiješ dobiti od Boga dar.*

*Eto, kao prvo, otac Adem znao je sva imena,
a ti si sin, pa budi nasljednik, dušo očeva.*

*A zatim, ako u tebi imadne ćelija Šitova znanja,
bez sumnje moći ćeš nadahnjivati duhovno zamrla srca.*

*U slavljenju Boga, odričući Mu sve nedostatke, ako budeš kao Nuh,
ne može ti naškoditi ni potop, od onih koji Bogu prisposobljavaju lik.*

*U blaženstvima, ako se uzdigneš do neba, kao Idris,
bićeš na vrhu svetosti i sjati kao žarko sunce.*

*Kao Halila (Ibrahim) ako te svjetlo Jedinstva pripremi (odgoji),
da si imam, staviće ti se na glavu kruna od svjetla.*

*Ako budeš pokoran Istinitom, onako istinski kao Ishak,
postaće ti vrlo jasna tajna kurbana, u stvari približavanja Bogu.*

*Uzdigni se na visok stupanj kao Ismail,
da pred Božjim prijestoljem nađeš počast i zadovoljenje.*

*U duhovnosti, kad tvoje oko ne bude vidjelo drugo (osim Njega),
osjetićeš vjetar Milostivog kao starac iz Ken'ana (Jakub).*

*Izvadi srce iz jame prirode kao Jusuf,
od misirskog ropčeta ti ćeš postati sultan svjetla.*

*Ako ti bude predočeno jedinstvo onako kao Hudu,
vidjećeš da su i sve životinje na pravom putu.*

*Na stupnju otvaranja (osvajanja) i u tebe kao kod Saliha,
ako budu angažovane snage i trud, prestignućeš sve karavane.*

*Kao kod Šuajba, ako ti budu srčane spoznaje,
vaganje poslova biće ti pravično i po količini i po zapremini.*

*Zbog nemoći da ti spriječiš zlo, ako se obratiš Bogu,
Bićeš kao Lut, nosilac slike moći i izvor spoznaje.*

*Ako o sudbini budeš upoznat kao Uzejr,
tjelesnu smrt ćeš sam htjeti i gledati je s užitkom.*

*Ako se u tvom srcu pojavi Mesihova (Isa-pejgamber) tajna i dahovi,
uzdignućeš se na nebo i proći zvijezdu Veneru.*

*Ako u tvom srcu zablista mudrost milosti,
pokorni će biti tvojim zapovijedima i carevi kao Sulejman.*

*U poznavanju sudova o postojanju, ako Ludeš sudrug Davudu,
svakog časa će ti na uho dopirati pjev ptica stvarnih istina.*

*U unutrinj ribe prirode, ako budeš disao kao Junus,
naći ćeš zanosan užitak i sve crne brige će ti otpasti.*

*Ako žudiš za mudrošću skrivenosti (gajb), posmatraj Ejjubovu strpljivost,
jer sa strpljenjem bolna srca nalaze sebi lijek.*

*Do veličine ako se uspneš kao Jahja,
zrake ljepote spržiće sve niti mogućeg sputavanja.*

*Ako nađeš put do stupnja odakle se upravlja, kao Zekerija,
vidjećeš na karti moći ovozemaljske prolaznosti.*

*U finoći ophođenja ako budeš drug Il'jasu,
i ljudi duha i ljudi tijela voljeće drugovanje s tobom.*

*U Istini ljepote jedinstva naći ćeš užitek dobročinstva,
Ako imadneš Lukmanov užitek mudrog predočavanja.*

*U tajnama starješinstva ako budeš skriveni Harun,
tvoje zastupstvo mirisaće ljudima kao duša.*

*Srce će se utopiti i nestati u pojavi svjetla,
ako mu snage bude čuvao pastir kao Musa.*

*Ako ti srce bude prazno od drugog kao kod Halida,
tebi će se ljudi obraćati i činićeš im svako dobro.*

*Na stupnju "Ferdijet" (Jedan jedini) treba da utopiš svoje postojanje,
rodiće ti se iz Muhammedova duha jedna skrivena tajna.*

*Zbriši konture određenosti, nek ih nema, nek ne ostane bitak,
iz Identiteta Bića da se pokaže Džem'i-Hakkani (Stvarni skup).*

*Postać ćeš savršeni model za sve slike imenima i atributima,
Postignuć ćeš "Hazret-ul-Džem'" (Uzvišeni skup) na kome nema odvajanja.*

*Bićeš brana koja stoji između dva skupa i sakuplja ih (Džem'ul-Džem'i),
jedan je skup gospodarski, a drugi skup je robovski.*

*Sa prizorom takvog skupa nastaje stvar spoznaje (marifet),
da iz Jedinstva izviri i teku darovi spoznaja i znanja.*

*Možemo reći, da je po šemi ovih skupova sastavljen i Fusus,
da se prikaže proces, kako je Istiniti stvorio svemir.*

*Iz Mora Milosti izljevaju se rijeke dragulja (Fess),
i svakog časa donose biserje njegovih istina.*

*Srce evlija su bazeni darova iz tih mora,
a iz preteka te čiste vode napajaju se žedna srca.*

*Srce čija je nutrina čista kao sadez podobno je
da iz oblaka darova primi u sebe ta znanja i spoznaje.*

*Na svaki dragulj ugravirano je njegovo značenje,
s oznakom da pripada Stupnju skupa Bića.*

*Ova znanja ne mogu pojmiti misli ljudi od prohtjeva,
a do njih ne dopiru ni poimanja teoretika.*

*Nego ona zablistaju u srcima koja su osvijetljena,
pojavljuju se neposredno, dobivanjem božanskih otkrića.*

*Njima odgovara srce koje bude prazno od drugih slika,
ove pameti do njih ne dopiru, bio taj običan čovjek ili obrazovan.*

*Iz oblaka Božje dobrote padaju kao kiša njegovi darovi,
Ali, gdje su srca, čista kao sadez, da ih prime? !*

*Uzdigni se u visoki svijet, naći ćeš stanja savršenih,
nemoj uspoređivati stanja muževa sa stanjima žena.*

*Da vidiš i da saznaš, tebe je Bog zato stvorio,
svoj vid učini bistrim da vidiš u srcu Dragog Boga.*

Ostavi ljubav za drugim stvarima i traži samo Njega,
 Strasti i đavole treba izbaciti iz srca, gdje treba da se pojavi On.
 Svako stvorenje koje služi za vezu Istinitom,
 predstavlja za stvorenja dokazani dokumenat Istinitog.
 Njihove glave spavaju na strani Božanstva,
 ako na njih baciš kamen, učinišće loše i neprijateljstvo.
 Slike ovog prolaznog svijeta učine te oholim,
 pa ljudima pripisuješ nevjerstvo i nepokoravanje.
 Onima koji su u Svijetu Jedinstva postigli blizinu Istini,
 rekli su: raskolnik, bezvjerac ili krivovjerac.
 Onom srcu koje je za dar Božji dobilo boju Jedinstva,
 ako mu popiješ krvi, zubi će ti osjetiti, da je to meso otrovno.
 Ako se povedeš za drugima i počneš napadati odabranike,
 sam sebe ćeš baciti u vatru, što se na njih nabacuješ.
 S lošim mislima, zar može srce postići Istinu? Ne, to je daleko,
 s takvim očima tvoja duša ne može vidjeti lice Drage (Boga).
 Zapečaćeno srce kako i može naći trag ljubavi Božje,
 kad ga sa svih strana okružuje neprijateljstvo strasti.
 Stanja savršenih ne postižu se preko igrarija,
 nije to ni žensko igranje a ni dječja igra.
 Osim približavanja Bogu oni nemaju druge želje na ovom svijetu,
 onosvjetske hurije im i ne prolaze kroz glavu.
 Želja za solufima, benovima i hurijama, dode sofiji i u halvetu (osami)
 jadnik on, kad će uspjeti da se sabere i skoncentriše.
 Savršeni su prošli šareni svijet mnoštva i stigli u predjel Jedinstva,
 smirenost i bliskost Istini, iz domovine vječnosti, oni su zaposjeli.
 Oni izgaraju u vatri ljubavi, prazni od svega drugog,
 u tom dertu, na godine, proljevaju krvave suze.
 Sebe i svoje postojanje utopili su u postojanje Istinitog,
 Ne, nema njihova postojanja, to je samo vizija – Hejula.
 Pogledi im ne padaju na drugo, ni srcem ni dušom,
 u postojanju Istinitog oni nemaju ni imena ni važnosti.
 Daju glavu i dušu da stignu na željeno mjesto,
 veliki trg Jedinstva Istine, krcat pun raznih tajni.
 Na putu istine jedan čovjek je njima obadva svijeta,
 ako goniš konja prema onom Trgu, budi s njim, jer oni su konjanici. (?)
 Oni postižu znanja otkrićem (keşf) i nadahnućem (tedželli),
 teoretici to ne mogu dobiti jer oni samo pretpostavljaju i sanjare.
 Srca savršenih okrenuta su i streme prema tom uzvišenom znanju,
 te tajne im se otkriju kad stigne za to naređenje od Istinitog.

Prema veličini gospodovanja (Rububijet) oni stoje strogo pokorno (Ubudijet) iskazuju svoje robovanje, jer tako je potpisano u Božjoj odluci.

Ko se u Dvorcu Jedinstva osvjedoči o slasti užitka, taj jedan časak ne bi dao za sve ovozemaljsko carstvo.

Iza zavjese Mnoštva, ko bude gledao ljepotu Jedinstva, njegove oči neće vidjeti ni likove ni boje.

Zapanji se i zanese, što pamet ne može ni da shvati, to možeš i ti doživjeti, kad se odbaci ovaj zatvorski mrak.

Ovak o ovim stvorenim očima ne može se, na kraju, ni vidjeti Istina, kad Njegov uzvišeni bljesak spali sve što je stvoreno (postalo na zemlji).

Suštinu onog prijestolja ne mogu da pojme ove kratke pameti, krila im sagore zrake iz svjetla riječi kojim slavimo Boga.

Bog hoće čisto srce, da tamo bude žarište znanja, gdje će se pojaviti ljepota, koja će premašiti svemir i vrijeme.

Ako želiš da svoje srce napojiš šerbetom iz Jedinstva, to se pije iz ruke Muhammedove, šerbe užitka i zanosa.

Ako dušom budeš gledao ljepotu Jedinstva, vidjećeš u pojavi Muhammeda to lijepo lice.

Jer on je prizor za sve, i za pojave iz Skupa Bića, i Skupa Imena Bića, Božansko svjetlo pada na zemlju i prosipa se preko Muhammeda.

Preko darova od Muhammeda postiže se vječni život danas, a ne da tražiš drugovanje s Hidrom i napitke Abi-hajat vode.

Svi savršeni svoje glave su položili na njegov prag, a to su još ranije učinili pejgamberi i njegovi carevi.

Ako si se zaista dušom odlučio za predjele Jedinstva, izbaci iz srca kojekakve slike i ne ostavi ni traga svome postojanju.

Putnik na ovom putu ne treba da baca svoj pogled nikamo drugdje, zna kuda ide da dobije božansko otkriće i pridržava se datih obaveza.

Ako želiš visoki svijet, uspinji se sa prijatnim odmaranjima, ostavi središte stvari i odbaci mračne stozere.

Srce hoće da se uspne u nevidljive predjele i privlačne sfere, gdje su sagrađeni dvorci za ljude visokih spoznaja.

Eto tako, iz riznice Božjeg znanja izašao je jedan dragulj, ali to nije bio ni morski biser ni dragi kamen iz Bedahšana.

Taj dragulj je vrijedan da bude ukovan u carske minduše, i kad bi ga prodao za svadbu, bio bi na velikom gubitku, jer vrijedi i više.

Ako sa dragulja srce iskopaš gravure, one druge, osim Boga, u srcu će zasjati na stotine dragulja i žarko blistati.

Idi naprijed s odricanjem svoga postojanja da budeš vječan s Istinitim, da stigneš u dvorac vječnosti, odakle oku nema rastanka.

*Neka je Božji blagoslov i mir na ogledalo pojava iz Skupa Bića (Muhammed),
On je prva pojava savršenstava i On je drugi cilj (poslije Boga).*

*Onda, na njegove drugove, rodbinu, ahababe i pristaše,
kod kojih su vjera i nauka našli podršku i oslon.*

*Između njih je prvi Ebu Bekir, grad istine i žarulja svjetla,
a onda Omer, grad pravde i čuvar vjere.*

*Svojom milošću obaspi Bože i Osmanovu dušu,
On je drug peygamberov i oličenje stida i znanja.*

*Svojim selamom počasti Bože i prvaka Ali–Abe,
oličenje vilajeta, jahača Duldula, cara junaka–Aliju.*

*Hasana, Husejna i Fatimu, i duše sviju njih,
ptica Tvoje dobrote Ehli–Bejta i sve druge koji su čisti.*

*Sa svojom ljepotom obveseli i duše svih kutbova,
a da u srcima odabranika provre voda susreta s Tobom.*

d) KRATKO OBJAŠNJENJE STIHOVA

Tumačenje Bošnjakove kaside vodilo bi nas u njegov komentar Fususa, a to nam ovdje nije zadatak. Osvrnućemo se ukratko samo na neke tačke koje zadiru u akaid (islamsku apologetiku).

Službeno islamsko učenje o hronologiji peygambere je ovako:

1. Adem, 2. Idris, 3. Nuh, 4. Hud, 5. Salih, 6. Ibrahim, 7. Lut, 8. Ismail, 9. Ishak, 10. Jakub, 11. Jusuf, 12. Ejub, 13. Šuajb, 14. Musa, 15. Harun, 16. Davud, 17. Sulejman, 18. Ilyas, 19. Elyesea, 20. Zulkifl, 21. Junus, 22. Zekerija, 23. Jahja, 24. Isa i 25. Muhammed, alejhimus–selam.

Šit, Uzejr i Zulkarnejn su znamenite evlije, ali nisu peygamberi.

Ibni Arebi u Fususu, a i Bošnjak u Kasidi, kao sažetku Fususa, ne idu po redu historijske hronologije nego po mozaičkim mudrostima peygambere, značajnih na ljestvici duhovnog rasta ljudskog roda. Po njima, zamišljeno, svaki peygamber ima svoj prsten s dragim kamenom, u koji je urezan njegov pečat (muhur) osobine kojom ga je Bog obdario i odlikovao. Taj redoslijed je ovakav:

1. Adem–božanstvenost, 2. Šit–nadahnuće, 3. Nuh–slavljenje, 4. Idris–sve-tost, 5. Ibrahim (Halil)–podobnost, 6. Ishak–istina (pokornost), 7. Ismail–duhovna visina, 8. Jakub–duhovnost, 9. Jusuf–svjetlo, 10. Hud–jedinstvo, 11. Salih–osvajanje, 12. Šuajb–srčanost, 13. Lut–vlasnost, 14. Uzejr–moćnost, 15. Isa–misija, 16. Sulej-man–milostivost, 17. Davud–postojanost, 18. Junus–prijatnost (disanje), 19. Ejub–nevidljivost (pokrivenost), 20. Jahja–uzvišenost, 21. Zekerija–vlast, 22. Ilyas–blaže-nost, 23. Lukman–dobročinstvo, 24. Harun–zastupstvo u starješinstvu, 25. Musa–veličina, 26. Halid–povezanost (ovisnost) i 27. Muhammed–jedinstvo.

Značenje gore nabrojenih riječi na liniji Bog–kosmos–čovjek, tako je obrađe-no u Fususu, da čovjek postaje zapanjen. Svaka navedena riječ je kao matematička for-mula koju učenik napiše na tabli, a onda prema toj formuli izrađuje zadatak koji mu je

dao profesor. (Imao sam sreću da sam desetak prvih poglavlja iz Fususa čitao kod prof. dra Šaćira Sikirića: Koliko znam, Fusus je svojevremeno prevodio i tumačio travničkoj ulemi Šejh Hadži hafiz Husni ef. Numanagić, travnički muftija, ali ga nisu završili. Fettah ef. Reuf, bivši muderris Fettah medrese u Skoplju, a kasniji službenik Instituta za nacionalnu historiju Makedonije, pravio je ispise o zajedničkim tačkama Fususa i Marksova dijalektičkog materijalizma. Vjerovatno su ti ispisi sačuvani).

Kavli muteber (priznato mišljenje) je, da je Ibrahim htio žrtvovati (zaklati u kurban) svog starijeg sina Ismaila, dok ima pojedinih mišljenja da je to bio Ibrahimov mlađi sin Ishak. Ibni Arebi, a i Bošnjak, prihvataju ovo drugo mišljenje. Detaljnija obrada ovoga pitanja prelazi okvire ovoga rada.

Ibni Arebi, a i Bošnjak, ubrajaju Halid ibni Sinana u pejgambere. Halid je živio u hidžaskoj pustinji prije Muhammeda. Bio je hanif—jednobožac. Po jednom narodnom pričanju, (izraženom u pjesmi u Halidovo doba pojavila se je u pustinji vatra (vulkan, možda nafta) koja je počela da se širi i sve uništava. Među ljudima je zavladao strah i panika. Halid je utrnuo vatru i unišao u ždrijelo tog vulkana. Njegovi sinovi i suplemenici prestašili su se i počeli ga zvati i dovikivati. On je izašao iz ždrijela i ukorio ih što su ga zvali. Rekao im je da će tog časa umrijeti, pa da ga zakopaju u grob i poslije 40 dana otkopaju. On će tada izaći iz groba i kazati im sve potanko o zagrobnom životu. Iz straha od sramote, da ih ne prozovu "Djeca iz groba iskopanog" sinovi nisu postupili po očevoj uputi.

Jednom prilikom došla je jedna žena Muhammedu iz Halidova plemena i predstavila mu se. Na to je Muhammed rekao: "Merhaba, kćerko pejgambера kojeg je njegov narod upropastio". Kad je ova žena čula da Pejgamber uči "Kul huvellahu ehad, Allahus—samed" rekla je: I moj otac (djed) je to isto učio.

Na Halidova usta Ibni Arebi je protumačio riječ "Samedun" (Allahus—Samed): vezanost i ovisnost čovjekovu o Bogu, istinu o smrti i način zagrobnog života.

U skladu s ehli-sunnetskim vjerovanjem, na završetku poeme Bošnjak priziva Božji blagoslov i mir, prvo na Muhammeda, onda na Ebu Bekra, Omera, Osmana i Aliju (četvoricu prvih halifa), zatim na Fatimu, Hasana i Husejna (Ehli—bejt—časni rod Pejgamberov) i sve ashabe (drugove), koji su čisti, te kutbove (osnivače tarikata), sa željom ~~da~~ i u našim srcima zablista ljubav susreta s Bogom.

SUMMARY

ABDULLAH BOŠNJAK'S TESAVVUF-TARIKAT POEM

Abdulah Bošnjak (born in Livno, died in Konja 1643), the famous scholar in tesavvuf (misticity) is one of the most important commentators of the well-known work of Muhjuddin Ibn Arebi "Fusus ul hikjem". At the end of his annotation to this work he added a rather long poem (kasida) of 105 verses (210 distichs—bejt). The poem is stated in the praise of the work "Fusus ul hikjem" and in defense of Ibn Arebi-Sheik ul Ekber, about degrees of the spiritual elevation leading to the cognition of the God. The author of this article gave a literal translation of the poem with necessary explications, because the regular conception of the poem assumes a certain knowledge.